

Türkiye’de İstihdam Üzerine Bir İnceleme: Çalışmayan Hane Halkının Ekonomik ve Sosyal İyi Oluş Analizi

Araştırma Makalesi /Research Article

Nazife Merve HAMZAOĞLU¹
Nazlı ŞAHANOĞULLARI²

ÖZ: İstihdam bir ülke ekonomisinin durumunu gösteren önemli göstergelerinden biridir. Dar anlamda işsizlik istihdam politikalarında etkin olmayan sonuçlar doğurabilir; bu kapsamda potansiyel işgücü, atıl işgücü gibi tamamlayıcı göstergelerin ele alınıp, geniş perspektifte işsizlik ele alınmalıdır. Ayrıca, işsizliğin ve iş gücüne dahil olmamanın genelde ekonomik boyutları tartışılrsa da sosyal maliyetleri de göz önüne alınmalıdır. İşsizliğin ve işgücüne dahil olmamanın hem ekonomik hem sosyal maliyetleri toplumda görülmekle birlikte bireyleri ayrıca psikolojik olarak da etkilemektedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de çalışmayan kişilerin ekonomik ve sosyal iyi oluş durumlarını incelemek, çalışanlardan ayrılan yönlerini belirleyerek sosyal politika önerilerinde bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada Dünya Değerler Anketi 2017-2021 dönemi veri seti kullanılmış olup, ikili lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda çalışmayan bireylerin daha yaşlı kadın, daha az eğitilmiş olma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Çalışmayanların çalışanlara nispeten daha kötü maddi koşullarda yaşamakta olduğu görülmekte, ama sosyal iyi oluş kapsamında net farklılıklar bulunamamıştır. Çalışmayanlar için maddi konularda desteklerin çeşitlendirilmesi, çalışmayan grubunun sosyodemografik özelliklerine bakarak sosyal politikalar oluşturulması önemlidir.

Anahtar Kelimeler: işsizlik, çalışmayan hane halkı, istihdam, mutluluk, sosyal iyi oluş

A Review on Employment in Türkiye: Analysis of the Economic and Social Well-Being of Non-Working Households

ABSTRACT: Employment is a key indicator reflecting the economic condition of a country. In a narrow sense, unemployment rate may lead to ineffective employment policies; therefore, complementary indicators such as potential labor force and underutilized labor force should be considered to examine unemployment from a broader perspective. Additionally, while the economic dimensions of unemployment and labor force non-participation are often discussed, their social costs should also be taken into account. Beyond economic implications, unemployment and labor force non-participation also have psychological effects on individuals and broader social consequences. This study aims to analyze the economic and social well-being of individuals who are not employed in Turkey, identify how they differ from those who are employed, and propose social policy recommendations accordingly. For this purpose, the study uses data from the World Values Survey (2017-2021 period) and applies a binary logistic regression analysis. The findings indicate that non-working individuals tend to be older, female, and less educated. Additionally, compared to employed individuals, they are more likely to experience worse financial conditions; however, no significant differences were found in terms of social well-being. Diversifying financial support for non-working individuals and formulating social policies based on the socio-demographic characteristics of this group are crucial.

Keywords: unemployment, non-working households, employment, happiness, social well-being

Geliş Tarihi / Received: 15/03/2025

Kabul Tarihi / Accepted: 07/04/2025

¹ Doktor Öğretim Üyesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, n.hamzaoglu@iku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-6240-7613>

² Doktor Öğretim Üyesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, n.sahanogullari@iku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0618-3242>

1.Giriş

İstihdam bir ülke ekonomisinin durumunu gösteren en önemli göstergelerden biridir. Genel olarak makro iktisadi çalışmalarda toplam istihdam, işsizlik, işgücüne katılım gibi göstergeler ekonominin performansı ve iktisadi aktivitelerin etkinliğini gözlemlemekte en çok tercih edilen unsurlar olup, iktisat literatüründe çok sayıda çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

İşsizliğin farklı türleri olması ve dar anlamdaki işsizlik tanımına uymasa da iş arayan bireylerin varlığı farklı işsizlik türlerinin ölçülmesi ve potansiyel işgücü kavramına yoğunlaşılmasına yol açmıştır. Zira toplumda istihdam oranı bir ülkede ekonomik durum ve kalkınma ile ilişkilendirilse de işsizlik ya da çalışmama durumu psikolojik olarak bireyleri etkileyebilir. Ücretli çalışan birey emek geliri elde ederken; yetilerini geliştirme, sosyal ilişkiler kurma, emeklilik dönemi için tasarruf etme, ücret dışı faydalar elde etme gibi faydasını artıracak birçok avantaja sahip olup hem ekonomik hem de sosyopsikolojik olarak kendini geliştirebilir. Uzun süreli işsizliğin ya da çalışmamanın yarattığı travmalar i. gelir kaybı, ii. yeti kaybı, iii. öz değer kaybı olarak görülmektedir.

Ülke ekonomilerinin değerlendirilmesinde Gayrı Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH) sıklıkla tercih edilse de refah seviyesinin ölçülmesinde ekonomik olmayan faktörlerin analizlere dahil edilmesi daha gerçekçi sonuçlar ve çözümler bulmak adına önem arz eder. GSYH mutluluk, yaşam tatmini gibi refahı etkileyen sosyal iyi oluş faktörlerini içermemektedir. Ama veriler incelendiğinde gelir/GSYH ve mutluluk arasında genellikle pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca, uluslararası kuruluşlar ülkelerin gelişmişlik seviyelerini ölçümleyen iyi oluş ve mutluluk kavramlarını ele alan araştırmalar yapmaktadır. Bu alanda Dünya Değerler Anketi, Gallup Survey her yıl çok sayıda ülkeden katılımcıların subjektif değerlendirmeleri ile mutluluk, yaşam memnuniyeti gibi sosyal iyi-oluş göstergelerini ölçümlemektedir. Sosyal iyi-oluş genel iyi-oluşun bir alt kümesi olarak mutluluk, yaşam memnuniyeti, sağlık gibi faktörleri ele almaktadır. Toplumdaki işsizlik oranı mutluluğu olumsuz etkilemektedir. Zira harcanabilir gelir insana hayatta daha aktif, kontrol alanının oluşabileceği imkanlar sunabilir. Ayrıca iyi oluş ve üretkenlik arasında iki yönlü bir ilişki mevcuttur: iyi oluş düzeyinin artması bireyi daha verimli kılabilir, daha çok üreten birey kendini daha iyi hissedebilir. Fakat, bireyler belirli bir gelir seviyesine ulaştıktan sonra, gelirin mutluluk üzerindeki etkisi azalmaktadır (Kahneman ve Deaton, 2010); bu sebeple sosyal faktörlerin mutluluk üzerine etkilerini araştırmak önem arz eder.

Ayrıca, çalışmayan bireylerin emek gelirinden mahrum olmakla birlikte birçok ücret dışı faydadan mahrum olması incelenmesi gereken bir husustur. Zira destek sistemlerinin mevcudiyeti, sağlık hizmetlerine erişim ve kişisel gelişim ve katılım fırsatları toplumsal refahı etkileyebilir. Bu sebeple çalışmayan bireylerin ekonomik ve sosyal iyi oluşlarını ele almak sosyal politikalar ve müdahalelerdeki potansiyel boşlukların belirlenmesine yardımcı olur. Bu kapsamda, beceri geliştirme için destek sağlama, sosyal katılımı teşvik etme ve yeterli sosyal ve

sağlık hizmetlerine erişimi sağlama odaklı sosyal politikalar oluşturulabilir. Bu sebeple, mikro veri setleri ile yapılan çalışmalar, sosyopsikolojik, sosyal iyi oluş kapsamında çalışmayan kitlelerin durumlarını daha iyi analiz edip gerekli sosyal politikaların oluşturulmasına yardımcı olabilir. Bu kapsamda iyileştirici politikalar oluşturmak sosyal devlet kapsamında gerekli bir adımdır.

Bu çalışma Türkiye’de çalışmayan bireylerin sosyal iyi oluş, ekonomik, sosyodemografik durumlarını incelemekte ve işgücüne dahil olan kesimle arasındaki farkları ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmanın temel amacı, ele alınan grubun çalışanlardan sosyodemografik, ekonomik ve sosyal iyi oluş faktörleri açısından ayrıştığı noktaların belirlenmesi ve işsizlik literatüründe genellikle ele alınmayan potansiyel işgücü kavramına katkıda bulunarak bu grubun sosyoekonomik bir analizinin yapılmasıdır. Bu grubu ayırtıran özellikler dikkate alınarak oluşturulacak sosyal politikalar toplumsal refahı artırabilir.

Çalışmanın akışı şu şekildedir: İlk olarak Türkiye’de işsizlik ve işgücüne dahil olmama konuları genel olarak alınmakta olup, sonrasında konu üzerine literatürdeki çalışmalara yer verilecektir. Sonraki bölümde metodoloji ve örneklem tanıtılıp, ekonometrik analiz ele alınacaktır. Daha sonra elde edilen sonuçlar tartışılacaktır. En son bölümde sonuçlar tartışılacaktır.

2. Türkiye’de İşsizlik ve İşgücüne Dahil Olmama

2.1. İşsizlik, İşgücünü Tamamlayıcı Göstergeler ve Tanımlar

İşsizlik dar anlamda “*istihdam halinde olmayan kişilerden iş aramak için son dört hafta içinde aktif iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm kişiler*” olarak tanımlansa da ülke ekonomisinde işsizliği açıklama ve önleyici politika oluşturma doğrultusunda “*potansiyel işgücü*”, “*zamana bağlı eksik istihdam*”, “*atıl işgücü*” gibi farklı göstergelerin analizlerde kullanılması gereklidir. Bu doğrultuda International Labor Organization (ILO) 2013 yılında ek tanımlar ve göstergeler belirlemiştir.

Bu tamamlayıcı göstergeler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Zamana bağlı eksik istihdam: İstihdamda olan, haftalık 40 saatten az çalışan ve referans döneminde daha fazla saat çalışmak isteyen ve kısa süre içerisinde daha fazla saat çalışabilecek olan kişilerdir.

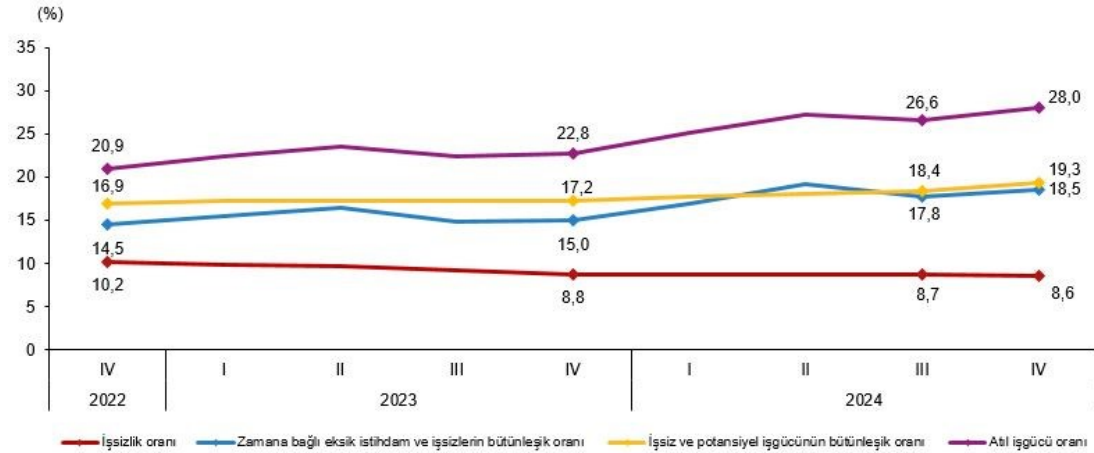
Potansiyel işgücü: Referans haftasında ne istihdamda ne de işsiz olan çalışma çağındaki kişilerden; iş arayan fakat kısa süre içerisinde işbaşı yapabilecek durumda olmayanlarla, iş aramadığı halde çalışma isteği olan ve kısa süre içerisinde işbaşı yapabilecek durumda olan kişilerden oluşmaktadır.

Atıl işgücü oranı: İşsizlerin, zamana bağlı eksik istihdamın ve potansiyel işgücünün toplamının, iş gücü ve potansiyel iş gücünün toplamına oranıdır.” (TÜİK, 2021a; TÜİK, 2023).

Bu kapsamda işsizlik dar tanımından daha geniş bir tanıma kavuşmuş olup, istihdam ise ücret karşılığında işgücüne katılma olarak değerlendirilmiştir. Buna ek olarak İktisat literatüründe ümitsiz işsizlik (discouraged workers) kavramı da yer almaktadır. Bu kavrama göre birey, iş piyasasında kendine yer olmadığını düşündüğü için iş aramaktan vazgeçmiştir (Dagsvik vd., 2013: 430).

Şekil 1’de Türkiye’de Ekim-Aralık (4. Çeyrek) dönemindeki işgücü istatistikleri ve yukarıda bahsedilen tamamlayıcı göstergeler görülmektedir. Görüldüğü üzere, 2022 ve 2024 yılları arasında işsizlik oranı %10.2’den %8.6’ya düşmüştür. Oysaki, atıl işgücü oranı %20.9’dan %28’e yükselmiş, işsiz ve potansiyel işgücü toplamının oranı %16.9’dan, %19.3’e yükselmiştir. Bu kapsamda dar anlamdaki sadece işsiz tanımının ele alınması etkin olmayan işgücü politikalarının ve sosyal politikaların oluşturulmasına sebebiyet verebilir. Türkiye’de işsizlik sorunuyla mücadele kapsamında yıllarca uygulanan pasif istihdam politikaları yeterli olmadığı için aktif istihdam politikalarına ağırlık verilmiştir. İşsizlik sorununun çözümünde ise daha çok İŞKUR’un uyguladığı aktif istihdam politikaları etkili olmuştur. Bu politikalar özellikle de kadınların, gençlerin ve de uzun süredir işsiz olan kişilerin istihdamına katkıda bulunmuştur (Şahin ve Sevimli, 2013: 8).

Şekil 1: Türkiye’de İşgücü Tamamlayıcı Göstergeleri Ekim-Aralık, 2024

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık (2024)

2.2. İşgücüne Dahil Olmayanlar ve Türkiye

"İş gücüne dahil olmayanlar" terimi, istihdamda aktif olarak yer almayan veya iş aramayan bireyleri ifade eder. Bu bireyler, istihdam edilen veya işsiz olarak sayılmamakla birlikte, "İş gücünde olmayanlar" kavramını anlamak ve önemini analiz etmek, ekonomi, işgücü piyasası dinamikleri ve sosyal refah konusunda değerli bilgiler sunabilir. Bu kapsamda bu grupta öğrenciler, emekliler, ev işleriyle uğraşan bireyler, engelliler ve istihdam arayışından vazgeçenler (ümitsiz işsizlik) gibi çeşitli alt gruplara ait bireyler mevcuttur. İşgücü piyasasında aktif olarak yer almayanlar, şu anda çalışma ihtiyacı veya isteği olmadığı için ya da istihdam

aramalarını kısıtlayan engellerle karşılaştıkları için aktif olarak işgücüne katılmamaktadır.

İşgücünde olmayan nüfus üzerinde yapılan analizler, ekonomik analizde oldukça önemlidir, çünkü işgücü arzı ve talebi dinamiklerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Ayrıca, potansiyel işçilerin mevcut havuzunu ve ekonomik büyüme, verimlilik ve kaynak tahsisi üzerindeki etkilerini gösterir. İşgücüne katılımı etkileyen faktörleri keşfederek, iş gücüne katılımı bırakanların nedenlerini, örneğin umutsuz iş arayanlar veya iş gücüne katılımlarını engelleyen yapısal engellerle karşılaşan bireyler gibi, analiz etmek mümkün olabilir. Sosyal refah açısından, farklı grupların refah ve yaşam koşullarında farklılıklar görülebilir. Bu farklılıkların analiz edilmesi gelir desteği, sosyal güvenlik ve genel toplumsal refahla ilgili sosyal politikaların değerlendirilmesine ve oluşturulmasına yardımcı olur. Zira toplumsal refahı artırmak için etkili politikalar tasarlarlarken, iş gücünde olmayan nüfusun nedenlerini ve özelliklerini anlamak önemlidir. Bu kapsamda, iş gücüne katılımı teşvik etmek, işsizliği azaltmak ve sosyal kapsayıcılığı artırmak için belirli gruplara yönelik mikro politikalar seviyesinde müdahaleler, beceri geliştirme programları ve destek mekanizmaları oluşturmada yardımcı olabilir. Böylelikle, ekonomik büyüme sağlamak, eşitsizlikleri azaltmak ve genel toplumsal refahı iyileştirmek amacıyla kanıta dayalı politikalar ve müdahalelerin oluşturulmasını sağlanabilir.

İşgücüne dahil olmayan nüfustaki artış ve nüfusun yaşlanması hem ekonomik hem de sosyal sistemde zorluk oluşturmaktadır. Sürdürülebilir bir gelecek için ise bu zorlukların ele alınması gerekmektedir. İşgücüne dışındaki tüm kişilerin pasif olduğunu varsaymak da yanlış bir düşüncedir. İşgücüyle bağlantılı olmasa da üretken faaliyetlerde yer alan kişiler mevcuttur. Bunlara gönüllü çalışanlar, ücretsiz stajyerler, kendileri için üretim işi yapanlar örnek verilebilir.

Türkiye’de 2021 yılı itibariyle yaklaşık 31 milyon kişi işgücüne dahil değildir. İşgücüne dahil olmayan nüfusun %30’unu erkekler oluştururken %70’ini kadınlar oluşturmaktadır. Erkeklerin işgücüne dahil olmamasının en büyük sebebi eğitim/öğretimken, işgücüne dahil olmayan kadınların %46’sı ev işleriyle meşgul olduğu için işgücüne katılmamaktadır³. 2005 yılından günümüze ev işleriyle uğraşan kadınların payında bir azalma görülse de bu oran politika yapıcılarının üzerinde durması gereken büyüklüktedir. Türkiye’de ev işleriyle meşgul olan kadınların belirleyicilerinin hane halkı kullanılabilir geliri, eğitim seviyesi ve reel asgari ücret olduğu gözlemlenmiştir (Topçu, 2018: 876). Kadınların işgücüne katılımının önündeki engeller ise kadının eğitim seviyesi, medeni durumu, küçük yaşta çocuk sahibi olması, kadınların çalışmasına yönelik politikaların ve yasal düzenlemelerin yetersizliği gelmektedir (Korkmaz ve Korkut, 2012: 60). Bunlara ek olarak kadınlarının eşlerinin eğitim düzeyleri, kadınların işgücüne dahil olup olmaması hususunda önemli bir etkidir. Eşlerinin eğitiminin yüksek olmasıyla

³ Türkiye İstatistik Kurumu, İşgücü İstatistikleri, 2021b.

paralel olarak maaş düzeylerinin de yüksek olması, kadınların işgücüne girme kararına olumsuz bir etkiye sahiptir.

Avrupa ülkelerine kıyasla, 15-64 yaş arası işgücüne dahil olmayan nüfus Türkiye’de oldukça fazladır. Avrupa Birliği ortalamasında işgücüne dahil olmayan nüfus %27 iken Türkiye’de bu oran %45,1’dir. Avrupa ülkelerinde Covid-19 Pandemi dönemine kadar işgücüne dahil olmayan nüfusun toplam çalışma çağındaki nüfus içindeki payı düşüş eğiliminde olsa da son yıllarda artan bir trend gözlemlenmeye başlanmıştır (EUROSTAT, 2023 Nisan 27).

3.Literatür Taraması

İşsizlik makro iktisadi analizde önemli bir gösterge olarak ele alınmakta olup, üzerine çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmada mikro veri seti ile çalışmayan bireyler ele alındığı için, bu kapsamda literatür taraması yapılmıştır. Bireyin çalışmama ve sosyal iyi oluşu kapsamında literatürde çok az sayıda çalışma mevcuttur. Var olan çalışmalar daha çok iş gücüne dahil olmayanları istihdam etme üzerine yoğunlaşmıştır.

İşsizlik genelde ekonomik bir problem olarak algılansa da toplumlarda aynı zamanda önemli sosyal problemler de beraberinde getirmektedir. Öncelikle çalışmama durumunun geliri azaltması bilinen bir gerçektir. Örnek olarak Covid-19 döneminde yaşanan talep azalması çalışma saatlerini azaltmış ve gelir kayıplarını artırmıştır (Gür vd., 2020: 89). Bunlara ek olarak, bireyler çalıştıkları zaman elde ettikleri emek gelirinin yanı sıra, zamanda özgüvenlerini geliştirip toplumsal aidiyet duygusu hissetmektedirler. İşsiz bireyin gelir kaybı yaşamasının dışında yaşam standartlarının düşmesi ile aidiyet duygunun azalması da söz konusu olabilir (Cengiz vd., 2022: 168). Ayrıca yaşam standartları düştüğü için kendilerini toplumdan dışlanmış ve yalnız görmektedirler. Dolayısıyla gelir kaybı toplumsal yaşamı etkilese de işsizliğin sonuçlarından sadece birisidir. İşsiz bireylerin tekrardan işe girmeleri geciktiği zaman ise bilgi, beceri ve yeteneklerini kaybetmeleri söz konusudur. İşsizlik aynı zamanda aileyle ilgili sosyal problemler de beraberinde getirmektedir. Bunlara ek olarak işsizlikle birlikte yoksulluk ve suç oranlarında artışlar görülmekte, aile geçimsizliğinden ötürü intihar eğilimi de artmaktadır (Adak, 2010: 114). İşsizliğin psikolojik yükünü hafifletmek ve işgücü piyasasından tamamen çekilmelerini önlemek işsizlik araştırmacıları için önceliklidir. İşsizlerin iyi oluşunu, tutumlarını ve davranışlarını etkileyen faktörleri anlamak, işsizliğin getirdiği psikolojik yükü hafifletmek ve iş aramaya devam etmesini sağlamak açısından oldukça önemlidir. İşsizlerin iyi oluşunu, tutumlarını ve davranışlarını etkileyen önemli faktörlerden biri de motivasyon ve motivasyonun sebebidir (Van der Vaart vd., 2020: 1140).

Çalışmayanlar üzerine yaptıkları çalışmada Van Praag ve Ferrer-i-Carbonell (2002: 7) kadınların işlerini kaybettiklerinde erkeklere göre daha az etkilendiklerini ve 65 yaş ve üzerindeki bireylerin çalışmayı sağladığı gelir dışında çok fazla değerli görmediklerini tespit etmişlerdir. Yaptıkları

simülasyonda, Dagsvik vd. (2013: 432) ümitsiz işçilerin reel gelirdeki değişime ve işsiz kalma olasılığına nasıl tepki verdiğinin, büyük ölçüde kadının reel ücreti, yaşı ve farklı yaş gruplarındaki çocuk sayısına bağlı olduğunu bulmuşlardır. Gandelman ve Piani (2013: 110) Uruguay'da yaptıkları çalışmada; çalışmayanların ekonomik durumlarından ve sağlıklarından daha az memnun olma eğiliminde olduklarını, çalışanların ise boş zamanlarından daha az tatmin olduklarını bulmuşlardır. Ayrıca, çalışan ve çalışmayanlar arasında yaşam memnuniyeti farkları yaş, cinsiyet, aile büyüklüğü ve bir yaşam partnerine sahip olmak gibi faktörlerle ilişkilidir. Öte yandan, Karaca vd. (2016: 5) Türkiye'de yaptıkları çalışmada çalışan ve çalışmayan ergenler arasında genel iyi oluş faktörleri açısından anlamlı bir ayrışma tespit edememişlerdir. Farklı bir perspektiften Nivorozhkin ve Nivorozhkin (2021: 756) İş arama sürecine katılım, istihdama geçiş için önemli bir faktör olmakla birlikte belirleyici olmadığını; eğitim seviyesi ve sağlık durumu gibi diğer değişkenler de istihdama geçiş olasılığı açısından aynı derecede önemli olduğunu tespit etmişlerdir.

İşsizlerin iyi oluşu ile ilgili yapılan araştırmalar, işsizlerin çalışanlardan daha düşük yaşam doyumuna sahip olduğunu ancak duygusal iyi oluşlarının farklı olmayabileceğini gösterse de Connolly ve Gärling (2022: 1649) duygusal iyi oluşun da daha düşük olduğunu bulmuşlardır. Çalışmaya göre çalışanlar hem daha yüksek yaşam doyumuna hem de duygusal iyi oluşa sahiptirler. İşsizliğin psikolojik etkilerine dair önemli çalışmalar literatürde mevcuttur. Jahoda (1981: 188)'e göre işsizliğin sadece ekonomik değil, aynı zamanda psikolojik ve toplumsal bir sorundur. Alanında öncü olan bu çalışmaya göre işsizlik bireyin sadece gelirini değil, aynı zamanda psikolojik iyi oluşunu, kimliğini ve sosyal bağlarını da zedeler. Winefield ve diğ. (1991: 429) çalışmasına göre işlerinden tatmin olan çalışanlar işlerinden tatmin olmayan ve işsizlere göre daha az depresyon, anksiyete ve diğer ruhsal problemlere sahip olup, psikolojik iyi oluşları daha yüksek seviyededir. Winefield ve diğ. (2017: 249) yaptıkları 10 yıllık panel veri analizinde tatmin olunan bir işe giren bireylerin psikolojik iyi oluş seviyelerinin yükseldiği fakat işe giremeyen ya da tatmin olmadıkları işlere giren bireylerin psikolojik iyi oluş seviyelerinin değişmediği bulunmuştur. Hindistan'da yaptıkları çalışmada Biswas ve diğ. (2024) genç işsizlerin istihdam edenlere göre daha çok depresyon, anksiyete gibi ruhsal sorunlara sahip olduklarını bulmuşlardır. Arena ve diğ. (2023: 469) yaptıkları meta analizde işsizliğin bireyler üzerinde ruhsal sağlık sorunları yarattığını ve kamu sağlığı açısından bu durumun öneminden bahsetmektedirler.

Almanya'da: bireylerin işsizliği ve mutluluğu arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. 0-10 ölçeğinde 5.5-6.2 olan işsiz işçiler için ortalama yaşam memnuniyeti, çalışan işçilerden ez az 1 puan aşağıdadır. Toplam işsizlik oranı ve ortalama mutluluk arasında çalışan işçiler için bile güçlü bir ilişki vardır. İşsizlik oranındaki 1 puanlık artış, çalışan işçilerin ortalama yaşam memnuniyetinde 0.04 puanlık bir azalma göstermektedir. Bu ilişki ekonomik krizler sırasında çalışanların mutluluğunu olumsuz etkileyen iş güvenliği algılarıdır. İnsanlar

yeniden istihdam edildikçe memnuniyet yeniden yükselse de 4 yıllık bir işsizlik döneminden sonra insanların ortalama yaşam memnuniyeti işsizlik öncesi düzeyine ulaşmaz. Ama, işsiz olan herkes mutsuz değildir. Önceki dönemlerde istihdam edilen ve cari dönemde işsiz olan kişilerin yarısı yaşam memnuniyetinde bir azalma yaşamamıştır. Mutsuzluğun potansiyel moderatörleri arasında işsizlik süresi, sosyal normlar, işgücü piyasası politikaları, sosyal sermaye ve psikolojik kaynaklar bulunmaktadır (Winkelmann, 2014: 7).

Yapılan literatür taraması sonucunda çalışmayanları çalışan kesimden ayıran faktörleri ölçümlemek amacıyla bu çalışmada aşağıdaki hipotezler sınanacaktır:

H₁: Yaşlı olma çalışmama durumunu artıran bir faktördür.

H₂: Kadın olma çalışmama durumunu artıran bir faktördür.

H₃: Çocuk sayısı çalışmama durumunu artıran bir faktördür.

H₄: Maddi durum ve çalışmama durumu arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H₅: Sosyal iyi oluş ve çalışmama durumu arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

4.Yöntem ve Ekonometrik Analiz

Çalışmada Dünya Değerler Anketi 2017-2021 (Haerpfer ve diğ., 2020) döneminde Türkiye’de 2018 yılında gerçekleşmiş anket çalışmasından toplanan veri seti kullanılmıştır. Anket çalışması 2402 hane halkına yapılmış, çok geniş alanları kapsayan yaklaşık 300 sorudan oluşmaktadır. Rastgele seçimle toplanan ve güvenilirliği sayesinde birçok akademik araştırmada kullanılan bu veri seti, eksik veriler düzeltildikten sonra 1748 gözlem ile analiz edilmiştir. Hem veri setinin güvenilirliği hem de mikro-düzeyde ölçümlerin makro verilerle ölçümlere nazaran literatürde daha az olması sebebiyle çalışmada mikro iktisadi bir analiz yapılmıştır. Dünya Değerler Anketi sorularının açık, net ve sapmasız olması veri setinin güvenilirliğini artırmaktadır. Birey, hane halkı ve işletme düzeyindeki verilere dayalı modern mikro ekonometrik analizler, önemli ölçüde kesit ve boylamsal örneklem anketleri ile nüfus sayımı verilerinin artan erişilebilirliğine bağlı olarak gelişmiştir. Bu veri kaynaklarının sağladığı zenginlik, ekonomik davranışların daha derinlemesine ve güvenilir biçimde incelenmesine olanak tanımaktadır. Bireylere uygulanan bir anket çalışmasının veri seti kullanıldığı için mikro ekonometrik uygulaması çalışmada uygundur (Cameron ve Trivedi, 2005:3).

Çalışmada kullanılan veri seti yatay kesit veri olduğu için ve bağımlı değişken kesikli olduğu için nitel bağımlı değişkenli regresyon analizi kullanılmıştır. Nitel bağımlı değişkenli modeller, evet-hayır, var-yok gibi cevaplardan türetilen nominal ya da sıralı ölçekli bağımlı değişkenlerin olduğu modellerde tercih edilmektedir. Bu analizlerde bağımlı değişkeninin beklenen değerlerinin bağımsız değişkenlere göre olasılık olarak atanır. Sık kullanılan lojistik regresyon, probit regresyon, tobit (sansürlü regresyon) gibi modellerde bağımlı değişken ikili veya kategorik bir yanıt içerir. İkili lojistik regresyon modelinde bağımlı değişkeninin

ölçeği nominal, sıralı ölçektir. Maksimum olabilirlik tahmininin uygulandığı bu modeller, En Küçük Kareler tahmincisinin varsayım kısıtını aşarsak nitel bağımlı değişkenlerin olduğu durumlarda daha az sapmalı tahminler verir.

Çalışmada, Dünya Değerler Anketi 7. Dalga veri setinin Türkiye’de uygulanan örneklemini kullanılmıştır. Anket katılımcılara istihdam durumunu sormaktadır. Bu kapsamda ikili bir seçim mevcuttur: Öncelikle katılımcıya çalışıp çalışmadığı sorulmaktadır. Çalışanlar alt-örneklemini tüm örneklem kümesinde istihdam eden katılımcılardan oluşmaktadır. Eğer katılımcı çalışıyor ise 3 kategoriden birine dahil edilmektedir: i. tam zamanlı çalışan, ii. yarı-zamanlı çalışan ve iii. kendi işinin sahibi olanlar. Eğer katılımcı çalışmıyor ise, geri kalan seçeneklerden birine dahil edilmektedir: iv. emekli, v. ev hanımı/beyi, vi. öğrenci, vii. iş arayan ve viii. diğerleri.

$$x_i=1,2,3 \text{ eğer çalışıyorsa; } x_i=4,5,6,7 \text{ eğer çalışmıyor ise} \quad (1)$$

Tablo 1’de örneklemin istihdam durumu istatistikleri gösterilmektedir. Görüldüğü üzere, Örneklemin yaklaşık %35’i çalışmayanlar kategorisindedir. İş arayanların sayısı tüm örnekleme düşüktür. Fakat bu durum geri kalan çalışmayanların gayri-iradi işsizlikte olmayacağı anlamına gelmemektedir. Aktif iş aramayan, çeşitli engeller sebebiyle iş arama davranışını bırakan bireylerin olmadığını varsaymak, sapmalı bir analiz doğurabilir. Bu durumun varlığını gözlemlemek için bireylere ankette sorulan bir soruya verdikleri cevap analiz edilmiştir. Bu soru bireyin işini kaybetmek ya da bir iş bulamamak durumunun meydana gelme olasılığına karşı duyduğu endişeyi ölçmektedir. Cevap 4’lü Likert ölçeğinde duyulan endişe düzeyini içermektedir. Tablo 2’de istihdam durumuna göre iş kaybetme/iş bulamama endişe düzeyleri gösterilmektedir. Görüldüğü üzere, çalışmayanlar örneklem kümesinde iş arayanların dışında kalan kişilerde iş kaybetme/ iş bulamama endişesi mevcuttur. Eğer dar anlamda işsizlik tanımı ele alınırsa, iş gücü dışında kalan bireylerin endişe düzeylerinin düşük olması beklenir. Fakat örnekleme çalışmayan katılımcıların %3’i yüksek endişe göstermektedir. İşsizlik literatüründe farklı işsizlik tanımları ele alınarak çalışmayanlar alt-örneklemini potansiyel işgücü olarak ele alınabilir. Bu kapsamda bu çalışmada çalışmayan alt örneklem grubu bağımlı değişken olarak ele alınmış ve analizler bu doğrultuda oluşturulmuştur.

Tablo 1: Örneklemin İstihdam Durumu İstatistikleri

İstihdam Durumu	N	%	Kümülatif %
Tam zamanlı	877	49.72	49.72
Yarı zamanlı	72	4.08	53.80
Kendi işinin sahibi	205	11.62	65.42
Emekli	96	5.44	70.86
Ev hanımı/beyi	356	20.18	91.04
Öğrenci	52	2.95	93.99
İş arayan	91	5.16	99.15
Diğer	15	0.85	100.00
Toplam	1764	100.00	

Tablo 2: Örneklemde İstihdam Durumuna Göre İş Kaybetme/İş Bulamama Endişesi

İstihdam Durumu	İş kaybetme/ İş bulamama Endişesi				
	Hiç Endişe Duymama (0)	Pek Endişe Duymama (1)	Biraz Endişe Duymama (2)	Çok Endişe Duymama (3)	Toplam
Tam zamanlı	31	191	358	297	877
Yarı zamanlı	9	13	24	26	72
Kendi işinin sahibi	20	51	88	46	205
Emekli	13	18	40	25	96
Ev hanımı/beyi	38	75	139	104	356
Öğrenci	2	10	14	26	52
İş arayan	3	16	38	34	91
Diğer	1	2	7	5	15
Toplam	117	376	708	563	1764

Çalışmada kullanılan veri seti nitel değişken olduğu için öncelikle en uygun modeli seçmek adına 3 farklı nitel bağımlı değişken modeli uygulanmıştır: tobit regresyon, ikili lojistik regresyon, ikili probit regresyon modelleri. Bağımlı değişken tobit (sansürlü) regresyon modelinde çalışmamış olanlar, ikili lojistik ve ikili probit regresyon modeller için çalışan ve çalışmayanları ikiye ayıran ikili kesikli bir değişkendir. Tablo 3'te analizlerde kullanılan bağımlı değişkenler gösterilmektedir.

Tablo 3: Bağımlı Değişkenler

Tobit Regresyon Modeli $Y_i=4,5,6,7$ eğer çalışmıyor ise. Y_i Sansürlü=1,2,3 eğer çalışıyor ise.	İkili Lojistik ve Probit Regresyon Modelleri $Y_i=1$ eğer çalışmıyor ise. $Y_i=0$ eğer çalışıyor ise.
--	---

Bağımsız değişkenler ise; sosyodemografik değişkenler, ekonomik göstergeler, sosyal iyi oluş faktörlerini etkileyen değişkenlerden oluşmaktadır. *Sosyodemografik değişkenler:* Bu değişkenler sosyodemografik karakteristikleri oluşturmakta olup, yaş, cinsiyet, medeni hal, eğitim seviyesi gibi genel ölçütlerle ebeveynlerden ayrı yaşama, hane halkındaki kişi, sayısı, çocuk sayısı gibi açıklayıcı değişkenleri ifade etmektedir. *Ekonomik göstergeler:* Refah ölçümünde ekonomik göstergeleri temsil etme olan bu değişkenler gelir seviyesi, ailenin son 1 yıldaki maddi durumu (*i.* tasarruf etme, *ii.* kıt kanaat geçinme, *iii.* tasarrufları harcama, *iv.* tasarrufları harcama ve borçlanma), değişkenlerinden oluşmaktadır. *Sosyal iyi oluş değişkenleri:* Bireysel fayda ve refahın gelir dışında en önemli belirleyicilerinden biri olan sosyal iyi oluş göstergelerinden mutluluk seviyesi modelde bağımsız değişken olarak yer almaktadır. Ayrıca, bireyin iyi oluşuna direkt etki eden sağlık, yeterli beslenme, barınma gibi durumları ele alan anket sorularından sırasıyla son 12 ayda yeterli sağlık hizmeti alamama, yeterli yemek bulamama, bireyin başını sokacağı bir ev, bir çatı bulamama değişkenleri kukla değişken olarak modelde yer almaktadır. Bunlara ek olarak çalışmama durumunun uzun dönemde tembelleşme yaratacağına dair düşünceyi ölçen bir bağımsız

değişken modele dahil edilmiştir. Bunun sebebi uzun dönem işsiz kalan, gayri iradi işsiz grubunda dahil olabilen bir bireyin işsizliğe karşı psikolojik açıdan yaklaşımını görmektedir. Tablo 4'te modelde yer alan değişkenlerin istatistiki değerleri, Tablo 5'te ise bağımsız değişkenlerin açıklamaları verilmektedir. Çalışmada oluşturulan ekonometrik model şu şekildedir:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 yaşı_i + \beta_2 kadın\ olma_i + \beta_3 hanehalkı\ sayısı_i + \beta_4 çocuk\ sayısı_i + \beta_5 eğitim\ seviyesi_i + \beta_6 gelir\ seviyesi_i + \beta_7 ailenin\ maddi\ durumu_i + \beta_8 sağlık\ hizmeti\ ilaç\ alamama_i + \beta_9 yemek\ bulamama_i + \beta_{10} barınma\ sorunu_i + \beta_{11} tembelleşme_i + \beta_{12} ebeveynden\ ayrı\ yaşama_i + \beta_{13} mutluluk\ seviyesi_i + \epsilon_i$$

(2)

Tablo 4: Değişkenlerin İstatistiki Değerleri

Değişken	N	Ort.	Std. Sap.	Min	Maks.
İstihdam Durumu	1764	2.76	2.035	1	8
Çalışmama Durumu	1764	0.345805	0.4757649	0	1
Yaş	1764	38.934	12.281	18	95
Erkek olma	1764	0.55	0.498	0	1
Kadın olma	1764	0.45	0.498	0	1
Evli olmama	1764	0.376	0.484	0	1
Evli olma	1764	0.624	0.484	0	1
Hane halkı Kişi Sayısı	1764	3.525	1.396	1	11
Çocuk Sayısı	1764	1.291	1.352	0	7
Eğitim Seviyesi	1764	2.068	1.317	0	4
Gelir Seviyesi	1764	1.966	0.503	1	3
Tasarruf etme	1764	0.158	0.364	0	1
Ancak geçinme	1764	0.64	0.48	0	1
Birikim harcama	1764	0.113	0.316	0	1
Borçlanma	1764	0.09	0.286	0	1
Sağlık Hizmeti/İlaç alamama	1764	0.616	0.818	0	3
Yemek Bulamama	1764	0.509	0.734	0	3
Barınma Sorunu	1764	0.461	0.718	0	3
Tembelleşme	1764	2.9	0.876	0	4
Ebeveynlerden ayrı yaşama	1764	0.722	0.448	0	1
Mutluluk seviyesi	1764	2.035	0.64	0	3

Analizin güvenilirliği için çalışmada çoklu doğrusallık test edilmiştir. Bu sebeple çoklu doğrusallık için ortak bir gösterge olarak VIF analizi kullanılmıştır. VIF analizinde hangi değişkenlerin birbiriyle ilişkili olduğunu belirlemek için VIF değeri adım adım yüksek değerli değişkenlerin modelden elenmesi ile yapılmıştır⁴. Çalışmada yer alan her 3 ekonometrik modelde VIF analizi yapılmış ve tüm modellerde VIF değerleri her bir değişken için ve ortalama 1.5 altında tespit edilmiştir. Bu durumda modellerde çoklu doğrusallık sorunu tespit edilmemiştir. Ayrıca, değişkenler arasında korelasyon olup olmadığını anlamak

⁴ VIF değeri 10'dan yüksek ve toleransı 0.20'den küçük değişkenlerin elimine edilmesi çoklu doğrusallığa karşı alınabilecek bir yöntemdir.

için korelasyon matrisi oluşturulmuş, değişkenler arası yüksek korelasyona rastlanmamıştır.

Belirtildiği üzere, 3 farklı nitel bağımlı değişken modeli uygulanmış olup sonuçlar Tablo 6’da gösterilmiştir. 3 farklı model yapılmasının sebebi en uygun modeli oluşturmak ve en doğru sonuçlara ulaşmaktır. 3 model arasında tobit (sansürlü) regresyon modelinde istihdam durumu bağımlı değişken olarak alınmış, çalışanlar (ilk üç kategoride yer alanlar: $Y_i=1,2,3$) sansürlenmiştir. Diğer modellerde ikili lojistik regresyon ve ikili probit regresyon modelleri oluşturulmuştur. Bu modellerde kullanılan bağımlı değişken istihdam durumu sorusunda çalışmadığını beyan edenlerden oluşturan kukla bir değişkendir: $Y_i=1$: çalışmama, $Y_i=0$: çalışma. Elde edilen sonuçlar genel olarak benzer olsa da en iyi modeli seçmek için bilgi kriterleri kontrol edilmiştir. Bu kapsamda bilgi kriterlerinin karşılaştırılmasına göre en doğru modelin ikili lojistik regresyon modeli olduğu ortaya çıkmıştır zira bilgi kriter değerleri en düşük bu regresyon modelindedir ve dolayısıyla en uygun model bu modeldir (İşçi Güneri ve Durmuş, 2020: 70). Modelin anlamlı olduğu ve spesifikasyon hatası içermediği ek testler doğrultusunda görülmüştür⁵.

5.Bulgular ve Tartışma

En uygun model olan ikili lojistik regresyon modelinde, yukarıda belirtildiği üzere “çalışmama” durumu bağımlı değişken olarak yer almaktadır. Çalışmayanların daha yaşlı, kadın, daha az eğitilmiş olma, daha alt gelir grubunda olma eğiliminde oldukları görülmektedir. Ayrıca ebeveynlerden ayrı yaşamanın çalışmayan olma üzerine negatif anlamlı bir etkisi mevcuttur. Ekonomik durum analizi için ailenin maddi durumuna bakıldığında, tasarruf yapanlara göre ancak geçinen, birikim tüketen ve borçlananların çalışmayanlar olma olasılığı çok yüksektir.

Sosyal iyi oluş unsurlarını gösteren değişkenlerin bağımlı değişken ile ilişkisine bakıldığında ilk olarak mutluluk seviyesi ve çalışmama durumu arasında pozitif ama anlamsız bir ilişki mevcuttur. Bu durum, Winkelmann (2014) belirttiği üzere bireyin farklı sebeplerden mutluluğun etkilenmesi ile açıklanabilir. İyi oluş unsurları ile ilişkili sağlık hizmeti/ ilaç alamama, yemek bulamama, barınma sorunu gibi durumlar ile çalışmama durumu arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Çalışmamanın tembelleşme yaratacağı görüşünün çalışmayan olma ile negatif anlamlı bir ilişkide olduğu görülmektedir.

⁵ F test, link test.

Tablo 5: Bağımsız Değişkenlerin Değerleri

Değişken	Değer
Yaş	$X_i = i$ 'nin yaşı
Cinsiyet	$X_i=0$ eğer i erkek ise, $X_i=1$ eğer i kadın ise
Medeni Hal	$X_i=0$ eğer i evli değil ise, $X_i=1$ eğer i evli ise
Hane halkı Kişi Sayısı	$X_i = i$ 'nin yaşadığı hanedeki kişi sayısı
Çocuk Sayısı	$X_i = i$ 'nin çocuk sayısı
Eğitim Seviyesi	$X_i=0$ eğer eğitim düzeyi (ISCED 0) erken çocukluk eğitimi ise $X_i=1$ eğer eğitim düzeyi (ISCED 1) ilk öğretim ise $X_i=2$ eğer eğitim düzeyi (ISCED 2) orta öğretim ise $X_i=3$ eğer eğitim düzeyi (ISCED 3) lise eğitimi ise $X_i=4$ eğer eğitim düzeyi üniversite eğitimi ise
Gelir Seviyesi	$X_i=1$ eğer i alt gelir grubundaya, $X_i=2$ eğer i orta gelir grubundaya, $X_i=3$ eğer i yüksek gelir grubundaya
Ailenin Son 1 yıldaki Maddi Durumu <i>Tasarruf etme, Ancak Geçinme, Birim Harcama, Borçlanma</i>	$X_i=0$ eğer hayır ise, $X_i=1$ eğer evet ise
Sağlık Hizmeti/ İlaç Alamama	$X_i=0$ eğer cevap “hiç değil” ise, $X_i=1$ eğer cevap “pek değil” ise $X_i=2$ eğer cevap “bazen” ise, $X_i=3$ eğer cevap “sık sık” ise
Yemek Bulamama	$X_i=0$ eğer cevap “hiç değil” ise, $X_i=1$ eğer cevap “pek değil” ise $X_i=2$ eğer cevap “bazen” ise, $X_i=3$ eğer cevap “sık sık” ise
Barınma Sorunu	$X_i=0$ eğer cevap “hiç değil” ise, $X_i=1$ eğer cevap “pek değil” ise $X_i=2$ eğer cevap “bazen” ise, $X_i=3$ eğer cevap “sık sık” ise
Tembelleşme	$X_i=0$ eğer cevap “Kesinlikle Katılmam” ise, $X_i=1$ eğer cevap “Katılmam” ise, $X_i=2$ eğer cevap “Ne Katılıyorum ne Katılmam” ise, $X_i=3$ eğer cevap “Katılıyorum” ise, $X_i=4$ eğer cevap “Kesinlikle Katılıyorum” ise
Ebeveynlerden Ayrı Yaşama	$X_i=0$ eğer hayır ise, $X_i=1$ eğer evet ise
Mutluluk Seviyesi	$X_i=0$ eğer cevap “Hiç mutlu değilim” ise, $X_i=1$ eğer cevap “Pek mutlu değilim” ise, $X_i=2$ eğer cevap “Biraz mutluyum” ise, $X_i=3$ eğer cevap “Çok mutluyum” ise

Elde edilen sonuçlar göstermektedir ki, çalışmama durumunun genel olarak yaş, cinsiyet, gelir, maddi durum gibi faktörlerle anlamlı ilişkisi vardır. Örneklemede çalışmama durumunun sosyal iyi oluşa etkisi bulunamamıştır. Bulgu, Türkiye’de daha önce. Bu alanda yapılmış Karaca ve diğ. (2016) çalışması ile paralellik göstermektedir. Bununla birlikte, gelir etkisiyle birlikte ebeveynlerden ayrı yaşamaya etkisi olduğu açıktır. İstatistiklere bakıldığında çalışmayanların daha üst yaş gruplarında olmaları ve ebeveynlerden ayrı evde yaşayanların ise daha alt yaş gruplarında yer aldığı düşünülürse, çalışmamanın ebeveynle birlikte yaşama durumunu beraberinde getirdiği sonucunu çıkarmak mümkündür. Bu kapsamda çalışma;

H_1 : Yaşlı olma çalışmama durumunu artıran bir faktördür.

Bu hipotez kabul edilmiştir. Yapılan analizde marjinal etkilere bakıldığında, yaşlı olmanın çalışmama durumunu %0.4 artırdığı görülmektedir.

Tablo 6: Ekonometrik Model

<i>İstihdam/Çalışmama Durumu</i>	<i>Tobit Regresyon</i>	<i>Lojistik Regresyon</i>	<i>Probit Regresyon</i>
<i>Yaş</i>	-0.014** (0.007)	0.022*** (0.006)	0.014*** (0.004)
<i>i.Kadın</i>	2.041** (0.149)	1.85*** (0.118)	1.102*** (0.068)
<i>i.Evli Olma</i>	0.163 (0.192)	0.187 (0.173)	0.077 (0.102)
<i>Hane halkı Kişi Sayısı</i>	0.182*** (0.056)	-0.003 (0.051)	0.003 (0.03)
<i>Çocuk Sayısı</i>	-0.166** (0.072)	0.047 (0.063)	0.026 (0.038)
<i>Eğitim Seviyesi</i>	-0.165*** (0.038)	-0.137*** (0.033)	-0.079*** (0.019)
<i>Gelir Seviyesi</i>	-0.562*** (0.133)	-0.373*** (0.125)	-0.216*** (0.073)
<i>Ailenin son 1 yıldaki maddi durumu: Tasarruf etme=0</i>			
<i>i.Ancak geçinme</i>	0.568*** (0.206)	0.654*** (0.185)	0.383*** (0.106)
<i>i. Birikim harcama</i>	0.737*** (0.262)	0.653*** (0.239)	0.387*** (0.139)
<i>i.Borçlanma</i>	0.896*** (0.278)	0.845*** (0.256)	0.493*** (0.149)
<i>Sağlık Hizmeti/ İlaç Alamama</i>	0.213** (0.101)	0.154 (0.096)	0.096* (0.057)
<i>Yemek Bulamama</i>	-0.033 (0.125)	-0.077 (0.116)	-0.051 (0.069)
<i>Barınma sorunu</i>	0.007 (0.125)	-0.052 (0.117)	-0.029 (0.07)
<i>Tembelleşme</i>	-0.176** (0.71)	-0.148** (0.066)	-0.084** (0.039)
<i>Ebeveynlerden ayrı yaşama</i>	-0.605*** (0.2)	-0.586*** (0.185)	-0.343*** (0.107)
<i>Mutluluk seviyesi</i>	-0.069 (0.101)	-0.121 (0.093)	-0.072 (0.055)
<i>Sabit</i>	3.741*** (0.583)	-1.126** (0.536)	-0.704** (0.313)
<i>var(e)</i>	3.939 (0.288)		
<i>Pseudo R-kare</i>	0.110	0.181	0.180
<i>Chi-kare</i>	383.949	412.808	410.306
<i>Prob > chi2</i>	0.000	0.000	0.000
<i>Akaike crit. (AIC)</i>	3153.517	1896.085	1898.587
<i>Bayesian crit. (BIC)</i>	3252.073	1989.166	1991.668
Not: *** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$			

H₂: Kadın olma çalışmama durumunu artıran bir faktördür.

Bu hipotez kabul edilmiştir. Marjinal etkilere bakıldığında kadınların erkeklere göre çalışmama olasılığı %36 daha fazladır.

H₃: Çocuk sayısı çalışmama durumunu artıran bir faktördür.

Bu hipotez reddedilmiştir. Çocuk sahibi olmanın çalışmama durumu üzerinde anlamlı bir ilişkisi bulunamamıştır.

H₄: Maddi durum ve çalışmama durumu arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

Bu hipotez kabul edilmiştir. Marjinal etkilere göre gelirin artması çalışmama olasılığını %6.6 azaltmaktadır. Ayrıca, ailesi son 1 yılda tasarruf edenlere göre ancak geçinen, birikimlerini tüketen, borçlananların çalışmayan grubunda olması olasıdır.

H₅: Sosyal iyi oluş ve çalışmama durumu arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

Bu hipotez reddedilmiştir. Zira sosyal iyi oluş faktörleri ve çalışmama durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Bunlara ek olarak, eğitim kontrol değişkeni olarak modelde yer almaktadır ve eğitim seviyesi azaldıkça çalışmama olasılığı %2.4 artmaktadır.

6. Sonuç

İstihdam bir ülke ekonomisinin gidişatında ve refah seviyesinde önemli bir makroekonomik göstergedir. Toplam istihdam oranı ve işsizlik, istihdam dışında olma istatistikleri ekonomik performans değerlendirmelerinde ne kadar önemliyse, bu sınıflandırmalardaki bireyleri sosyodemografik, sosyoekonomik ve psikolojik olarak incelemek daha etkin istihdam politikaları oluşturmak adına önem arz edebilir. Bu sebeple mikro veri setleri ile yapılan analizler bu konuların daha derin değerlendirilmesine olanak tanıyabilir (Kilonzo ve Ojebode, 2023: 78). Ayrıca, bireyin ekonomik durumu ile psikolojik durumu da toplumsal refahın artırılmasında önemli bir olgudur. Bu kapsamda mikro veri seti ile yapılan çalışmalar bireysel verinin anlamlılık düzeyinin tespiti ile belli olguların ortaya çıkmasına yardım edebilir.

Bu çalışmada Türkiye’de hayatında çalışmayan bireylerin sosyodemografik, sosyal iyi oluş, ekonomik durumları ele alınmıştır. Elde edilen bulgular genel olarak bu bireylerin kadın ve yaşlı, daha az eğitilmiş, düşük gelirli bireyler olmalarının olası olduğu saptanmıştır. Bu kapsamda, bu bireyler daha dezavantajlı bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin bu durumlarını çözecek politikaların ele alınması önem oluşturabilir: istihdam olanaklarını artırıcı politikalarla birlikte gelir transferini sağlayacak, kadın ve daha üst yaş gruplarında yer alanları hedefleyecek politikalar ele alınmalıdır. Bu kapsamda dar gelirli ve az eğitilmiş bireylerin refahını ve yaşam standardını yükseltici sosyal politikalar tasarlanmalıdır.

Çalışmanın çok önemli bir sonucu, çalışmayan bireylerin ailelerinin son bir yılda maddi durumlarının çalışanlara göre daha kötü olmasıdır. Bu kapsamda gelir transferleri ve istihdam artırıcı politikaların yanı sıra çalışmayanlara özel hazırlanacak politikaların kredi piyasalarında uygulanması önem arz edebilir.

Yapılan çalışmada mutluluk seviyesi hiç istihdam edilmemiş bireyler için pozitif ve anlamsız bulunmuştur. Bu durum, çalışanların daha üst stres seviyelerine maruz kalmalarıyla örtüşebilir (Yagi ve diğ., 2016: 144). Fakat gelir ve tasarruf etmekten uzak bireyin sosyal etkileşim eksikliği ile daha mutsuz, daha dar bir sosyal çevrede yaşama olasılığını göz önünde bulundurmak gerekir. Çalışmada yatay kesit bir veri seti ile analiz yapıldığı için bireylerin zaman içindeki davranışlarını gözlemleyecek ileriki çalışmalar bu durumun daha detaylıca ele alınmasına yardımcı olabilir. Zamanla sosyal çevreden ve gelir azlığı ile yaşayan bireyin mutsuz olması durumu işsizliğin ve/veya iş gücüne dahil olmamanın sosyal maliyetlerini artırabilir. Bu sebeple mikro seviyede politikaların çalışmanın bulgularından yola çıkarak kadın, az gelirli, iş gücü dışında kalmış bireylere yönelik uygulanması faydalı olabilir. İş gücüne dahil olmayan bireyler öncülük edecek olan bu çalışma, veri setinin genişletilmesi ve farklı metodlarla daha detaylı olarak ele alındığında daha kapsamlı mikro ve makro seviye politikaların tasarımı mümkün olabilir.

Kaynakça

Adak, N. (2010). Sosyal bir problem olarak işsizlik ve sonuçları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 105-116.

Arena, A. F., Mobbs, S., Sanatkar, S., Williams, D., Collins, D., Harris, M., Harvey, S. B. ve Deady, M. (2023). Mental health and unemployment: A systematic review and meta-analysis of interventions to improve depression and anxiety outcomes. *Journal of Affective Disorders*, 335, 450-472.

Biswas, M. M., Das, K. C. ve Sheikh, I. (2024). *Psychological implications of unemployment among higher educated migrant youth in Kolkata City, India*, Nature Scientific Reports, (14: 10171).

Cameron, A. C. ve Trivedi, P. K. (2005). *Microeconometrics: Methods and applications*. Cambridge University Press.

Cengiz, S., Üstün, K. ve Vargün, B. (2022). Sosyal Dışlanmanın İşsizlik ve Siyasal Katılım İlişkisinin Ortaya Konulmasına Dair Bir Araştırma: Ardahan Üniversitesi İİBF Öğrencileri Örneği. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 5(9), 148-172.

Connolly, F. ve Gärling, T. (2022). Mediators of Differences Between Employed and Unemployed in Life Satisfaction and Emotional Well-being. *Journal of Happiness Studies*, 23(4), 1637-1651.

Dagsvik, J. K., Kornstad, T. ve Skjerpen, T. (2013). Labor force participation and the discouraged worker effect. *Empirical Economics*, 45(1), 401-433.

EUROSTAT. (2023, Nisan 27). *EU*. Language selection European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/DDN-20230427-2> (Erişim: 18.04.2024).

Gandelman, N. ve Piani, G. (2013). Quality of Life Satisfaction among Workers and Non-Workers in Uruguay. *Social Indicators Research*, 111(1), 97-115.

Güneri, Ö. İ. ve Durmuş, B. (2020). Dependent Dummy Variable Models: An Application of Logit, Probit and Tobit Models on Survey Data. *International Journal of Computational and Experimental Science and Engineering (IJCESEN)*, 6(1), 63-74.

Gür N., Tatlıyer M. ve Dilek Ş. (2020). *Ekonominin Koronavirüsle Mücadelesi* (163). SETA.

Haerpfer, C., Inglehart, R., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano J., M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin ve B. Puranen et al. (eds.). 2020. World Values Survey: Round Seven – Country-Pooled Datafile. Madrid, Spain & Vienna, Austria: JD Systems Institute & WWSA Secretariat.

Jahoda, M. (1981). *Work, Employment, and Unemployment Values, Theories, and Approaches in Social Research*.

Karaca, S., Karakoc, A., Bingol, F., Eren, N. ve Andsoy, I. I. (2016). Comparison of subjective wellbeing and positive future expectations in between working and nonworking adolescents in Turkey. *Iranian Red Crescent Medical Journal*, 18(2), 1-6.

Kilonzo, S.M. ve Ojebode, A. (2023). Research Methods for Public Policy. In: Aiyede, E.R., Muganda, B. (eds) Public Policy and Research in Africa. Palgrave Macmillan, Cham.

Korkmaz, A. ve Korkut, G. (2012). Türkiye’de Kadının İşgücüne Katılımının Belirleyicileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 41-65.

Nivorozhkin, A. ve Nivorozhkin, E. (2021). Job search, transition to employment and discouragement among older unemployed welfare recipients in Germany. *Social Policy and Administration*, 55(4), 747–765.

Şahin, B. E. ve Sevimli, Y. (2013). Aktif İstihdam Politikaları Kapsamında Uygulanan İşgücü Yetiřtirme Kursları Ve İşkur’un Önemi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-10.

Topçu, M. (2018). İşgücünün Dışındaki Kalabalık: Ev İşleriyle Uğraşanların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(3), 867-881.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2021a). *Hanehalkı işgücü araştırmasında yapılan düzenlemelere ilişkin metodoloji dokümanı*. İşgücü ve Yaşam Koşulları Daire Başkanlığı. https://www.tuik.gov.tr/indir/metodolojikDokumanlar/hia_metod_tr.pdf (Erişim: 02.01.2025).

Türkiye İstatistik Kurumu. (2021b). *İşgücü İstatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İşgücü-İstatistikleri-2021-45645> (Erişim: 21.02.2025).

Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti 2023* (4738). <https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/isgucu.pdf> (Erişim: 29.03.2025).

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *TÜİK Kurumsal*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İsgucu-Istatistikleri-IV.-Ceyrek:-Ekim-Aralik,-2024-53520> (Erişim: 30.01.2025).

Van Der Vaart, L., Van Den Broeck, A., Rothmann, S. ve Witte, H. D. (2020). Experiences, attitudes, and behaviors of the unemployed: the role of motivation and psychological needs. *Psychological Reports*, 123(4), 1117-1144.

Van Praag, B. ve Ferrer-i-Carbonell, A. (2002). *Life Satisfaction Differences between Workers and Non-Workers-The Value of Participation per se*. Tinbergen Institute Discussion Paper, No. 02-018/3. Tinbergen Institute: Amsterdam and Rotterdam

Winefield, A. H., Winefield, H. R., Tiggemann, M. ve Goldney, R. D. (1991). A longitudinal study of the psychological effects of unemployment and unsatisfactory employment on young adults. *Journal of Applied Psychology*, 76(3), 424-431.

Winefield, A. H., Delfabbro, P. H., Winefield, H. R., Duong, D. ve Malvaso, C. (2017). The Psychological Effects of Unemployment and Unsatisfactory Employment on Young Adults: Findings from a 10-Year Longitudinal Study. *The Journal of Genetic Psychology*, 178(4), 246-251.

Winkelmann, R. (2014). Unemployment and happiness. *IZA World of Labor*, 1-10

Yagi, T., Urakawa, K. ve Yonezaki, K. (2016). Happiness and employment status. *Advances in Happiness Research: A Comparative Perspective*, 139-162.